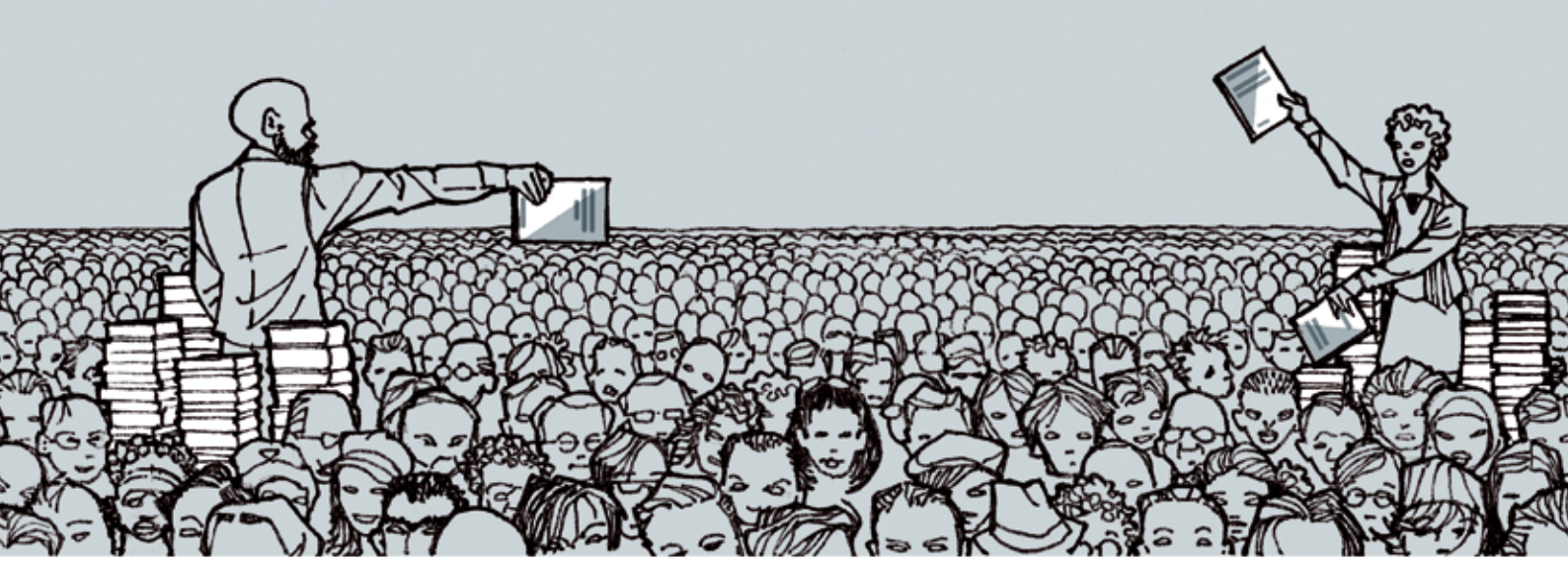

Multiculturele wereld drukt stempel op werking Brusselse bibliotheken

Gesprek met Relinde Raeymaekers, Erika Meel en Frank Scheelings

Mundaneum. Het woord valt op het einde van een lang en boeiend gesprek tussen drie belangrijke spelers in de Brusselse wereld van bibliotheken, archieven en documentatiecentra. Het Mundaneum als ultieme droom, een poging om de wereldvrede dichterbij te brengen door alle menselijke informatie te verzamelen en te verspreiden; een utopie van honderd jaar geleden, of toen al een kruising van Wikipedia en Google op papier. In het Literair Salon heerst vrede en klinkt veel menselijke kennis én realisme als Relinde Raeymaekers, Erika Meel en Frank Scheelings samen een analyse maken over de BAD-sector in Brussel. De invalshoeken verschillen, maar toch slagen ze erin een genuanceerd beeld te schetsen van een Nederlandstalige wereld in een multiculturele en niet noodzakelijk vriendelijke omgeving. Met hun visie overkoepelen ze de bijdragen vanuit de verschillende sectoren die in dit speciale Brusselnummer uitgebreid aan bod komen.

Het Literair Salon, hartje Brussel, moet het hebben van zijn bezoekers. Het kader is, in tegenstelling tot de ontvangst, niet uitnodigend warm, maar elke fysieke kilte wordt ruim gecompenseerd door de gloed van de drie gesprekspartners die de belangrijk(st)e segmenten van de sector vertegenwoordigen. **Relinde Raeymaekers** is hoofd van de Hoofdstedelijke Openbare Bibliotheek, **Erika Meel** is diensthoofd Hogeschool-Universiteit Brussel en **Frank Scheelings** is archivaris aan de Vrije Universiteit Brussel en coördinator van de interuniversitaire opleiding archivistiek.

Brussel heeft een kwalijke reputatie; zeker in Vlaanderen dat vaak door een te nauw prisma naar de hoofdstad kijkt en zo onvoldoende zicht krijgt op de veelheid van Nederlandstalige initiatieven die de Vlaamse aanwezigheid in een multiculturele omgeving uitstraling geeft. Toegegeven, Brussel is geen gemakkelijke stad, maar wie met een open blik kijkt, ontdekt een boeiende, bruisende en uitnodigende Nederlandstalige microkosmos. Na drie uur praten, krijgt de wereld van bibliotheken, archieven en documentatiecentra een nieuwe dimensie. De aanzet is aarzelend, omdat de drie elkaar niet (goed) kennen, maar gaandeweg bloeit het gesprek open en worden, zonder schroom, pittige standpunten verdedigd.

Interview: Johan CUPPENS
jcup@telenet.be

Foto's: Bart AZARE

Hoe blij bent u met dit Brusselnummer van *Bibliotheek- & archiefgids*?

Erika Meel (EM): Een Brusselnummer komt zeer gelegen. De actoren in de hoofdstad kennen elkaar onvoldoende en zouden meer bij elkaar op bezoek moeten gaan. Dit nummer kan een aanzet zijn.

Relinde Raeymaekers (RR): Vlaanderen kent Brussel niet en met dit nummer kunnen we hopelijk enig begrip kweken voor de grote verscheidenheid van bibliotheken, waarvan sommige een typische Brusselse opdracht hebben.

Frank Scheelings (FS): Ik ben vooral vertrouwd met de sector van de archieven en heb minder zicht op het werk en de aard van de andere instellingen. Maar beperkt speurwerk heeft me geleerd dat Brussel 162 Nederlandstalige bibliotheken, archieven en documentatiecentra telt. Zeer veel dus en van allerlei niveaus. Er bestaan veel 'schotten', maar toch stel ik vast dat het water minder diep aan het worden is en dat de samenwerking groeit.

Onbekend en dus onbemind. Kortom, het klassieke verhaal. Maar mag ik anderzijds poneren dat de samenwerking zich vooral afspeelt binnen de openbare bibliotheken en, daarnaast, binnen een cluster van hogescholen en/of universiteiten?

RR: De aanpak verschilt nogal per bibliotheek. Je mag niet vergeten dat de gemeentelijke autonomie als stoorzender kan spelen. In onze Brusselse openbare bibliotheken hebben we ook te maken met een groeiend aandeel niet-Nederlandstalige gebruikers. Om dat clientèle te bedienen, verloopt onze collectievorming atypisch. Het decreet schrijft voor dat drie vierde van de collectie Nederlandstalig moet zijn, maar die norm halen we (al lang) niet meer. Onze gebruikers spreken meer dan honderd talen en in die groep neemt het procentuele aandeel van de Franstaligen af.

EM: Aan de hogescholen zien we eveneens een groeiende instroom van anderstalige studenten, met een overwicht van Engelssprekenden, zeker in ons aanbod van buitenlandse programma's. We stellen vast dat de allochtonen die in België geboren zijn, nog onvoldoende hun weg vinden naar het hoger onderwijs.

RR: Er is duidelijk een probleem van doorstroming. En als we naar internationale statistieken kijken, moeten we helaas vaststellen dat het aan ons systeem ligt.

FS: Aan de VUB krijgen we voor een aantal wetenschappen meer Engelstalige dan Franstalige tijdschriften in de collectie. Dat heeft te maken met een soort van taakverdeling met onze collega's van de *Université Libre de Bruxelles*. Zij spitsen zich toe op Franstalige publicaties die onze studenten daar dan kunnen raadplegen.

Ik blijf aandringen over samenwerking. In een grootstad als Brussel, waar de Nederlandstalige instellingen eerder marginaal zijn, lijkt het me evident dat er *tous azimuts* wordt samengewerkt.

RR: Wij voelen de nood aan samenwerking aan, maar het instrumentarium daartoe moet voorhanden zijn. Enkele jaren geleden werd gewerkt aan een netwerk van Brusselse instellingen dat niet afgerond werd. Je kunt het spijtig

> **Erika:** *Aan Vlaamse zijde is de voorbije decennia heel hard gewerkt aan professionalisering en automatisering. Dankzij die twee aspecten kunnen we beter samenwerken, ongeacht de sector of de doelgroepen waarvoor we werken.*

vinden, maar het is de realiteit. De instellingen laten het afweten omdat ze ervan uitgaan dat ze intern nog voldoende omhanden hebben en dat ze later nog kunnen samenwerken. Nu tekent zich met BruNO (Brussels Netwerk Openbare bibliotheken) een nieuwe kans af en we merken dat zich al heel zinvolle activiteiten ontwikkelen.

EM: Het is spijtig dat het overleg van toen niet tot een concreet resultaat heeft geleid. De meeste Brusselse bibliotheken werkten met het softwarepakket Vubis. We hadden toen voor een collectieve Brusselse geïntegreerde catalogus kunnen opteren, met inbegrip van een gezamenlijke lenerskaart, maar dat is niet gebeurd. Intussen is de situatie veranderd. Onze instelling heeft in de nieuwe context van de associatie K.U.Leuven gekozen om toe te treden tot het Libisnet en de catalogussoftware Aleph. Ik zeg niet dat wij, indien wij effectief een Brussels catalogusnet gehad hadden, de overstap naar Aleph geweigerd zouden hebben, maar onze instelling had dan wel voor een groter dilemma gestaan. Waar zouden onze prioriteiten liggen: onderdeel van de associatie K.U.Leuven of van ons Brussels netwerk? Als historici weten we natuurlijk dat je de geschiedenis niet kunt herschrijven. Toch een kanttekening. De doelgroepen van de openbare bibliotheken en die van de hogeschoolbibliotheken hebben weinig raakvlakken, wat niet wegneemt dat de gebruikers bij elkaar welkom zijn. Er is alsnog geen uniforme BruNO-achtige lenerskaart, maar ook zonder gemeenschappelijke lenerskaart hopen we tegen het volgende academiejaar een doorbraak te bereiken voor het leenrecht voor leners van andere Brusselse bibliotheken. Met een Brussels netwerk waar destijds aan werd gewerkt, zou die uniforme lenerskaart een feit zijn geweest; nu ligt dat praktisch gezien iets moeilijker.

RR: Het uitblijven van een gemeenschappelijke lenerskaart is een manco. Brussel mankeert een masterplan om openbare bibliotheken en hoger onderwijs te laten samenwerken. In Antwerpen is dergelijke samenwerking wel (grotendeels) geslaagd, maar dat is mee te danken aan de aparte situatie omdat daar slechts twee partners samengingen.

FS: De versnippering met de 162 instellingen waarover ik eerder sprak, speelt Brussel parten. In de sector van de archieven merk ik dat de gemeentebesturen niet altijd inschikkelijk zijn. Zo beland je natuurlijk in het institutionele verhaal. De basis wil samenwerking, maar de overheden volgen niet, ondanks heel wat voorzetjes van de huidige minister van Cultuur. Wij hebben geen mandaat om samenwerking te formaliseren, maar informeel, aan de basis, wordt veel overlegd en goed samengewerkt.

RR: Problemen zie je vaak als de politiek of de inrichtende overheden zich mengen. Dan duiken partij- of ideologische belangen op die de mensen op het terrein overstijgen in een eerlijke poging hun gebruikers maximaal te bedienen. Samenwerking, ook over de taalbarrière heen, merk je vooral op het terrein, maar de overheden zijn nog niet zo ver. Dat heeft zeker te maken met het uitblijven van een gemeenschapsakkoord tussen Nederlands- en Franstaligen.

FS: Neem het OCMW-archief van Brussel dat prat kan gaan op een uitzonderlijke collectie documenten uit de 15de en 16de eeuw, en dat zich nu actief begint te richten tot de Nederlandstaligen, terwijl het Nederlands lang als *basse classe* werd beschouwd. Zo geraken die archieven weer in de belangstelling, want hele generaties ULB-studenten, zeker tot begin deze eeuw, konden die documenten niet lezen. Het stadsarchief is een soortgelijk voorbeeld: een groot stuk van het culturele erfgoed van de stad, onder andere met haar bloeiende traditie van rederijkerskamers, bleef lange tijd gesloten, omdat Nederlandstalige archieven geen prioriteit van het beleid waren. Daar is een bemoedigende kentering waar te nemen. Brussel manifesteert zich in toenemende mate als een tweetalige stad en de Nederlandstaligen voelen zich, eindelijk, welkom in het stadsarchief.

Kunt u die evolutie toeschrijven aan het Cultuurpact?

FS: Onder meer, ja. Het Cultuurpact heeft mee gezorgd voor meer mentale gelijkwaardigheid.

RR: Het Cultuurpact van het begin van de jaren 1970 heeft meegewerkt als een katalysator. Het belang ervan kun je moeilijk overschatten. De culturele autonomie die eruit voortvloeide, leidde tot het bibliotheekdecreet van 1978. De culturele sector raakte geprofessionaliseerd en kreeg een geweldig elan. Als we die impuls koppelen aan de digitalisering die zich vandaag in steeds sterkere mate aftekent, denk ik dat samenwerking met de Franstaligen gemakkelijker wordt. De Franstaligen tonen alleszins veel interesse voor samenwerking met Vlamingen en wij Vlamingen zien samenwerking als een democratische opdracht. We willen anderen laten kennismaken met en delen in onze expertise. De culturele sector in Vlaanderen is immers veel beter gestructureerd dan aan Franstalige kant, waar misschien meer middelen voorhanden zijn maar hun bibliotheken in Brussel duidelijk achterophinken. Die achterstand lijkt me een logisch gevolg van hun decreet dat meer toegespitst is op de gedrukte media. De bibliotheken hebben een andere, beperktere opdracht dan de Nederlandstalige. De hele organisatiecultuur van de Franstaligen staat mijlenver af van wat wij kennen. Dat verschil maakt samenwerking absoluut problematisch en zelfs almaar moeilijker. Ik merk dat ook in het onderwijs, de kunstensector, cultuur of welzijn. De structuren groeien uit elkaar. Ik betreur die verschillen en vind het jammer dat samenwerking zo moeizaam verloopt.

FS: Wat u opmerkt, vind ik heel interessant. Uw analyse spoort alleszins niet met mijn ervaringen in de archiefsector waar ik eerder een omgekeerde beweging zie. Als archieven willen samenwerken, doen ze dat meestal rond bepaalde thema's. In het stadsarchief van Brussel, het universiteitsarchief van de ULB, het AMVB en de VUB vind je bijvoorbeeld een schat aan informatie over het studentenleven, zeker ook omdat studenten, ongeacht hun taalgemeenschap of onderwijsinstelling, elkaar toch ontmoeten bij dezelfde gelegenheden of in dezelfde cafés. Zij vormen *a melting pot* en zijn een boeiend onderzoeksthema. Zo zijn archieven op elkaar aangewezen om tot resultaten te komen. Dat is een objectief criterium.

EM: Ik sluit me aan bij de opmerkingen van Relinde. Aan Vlaamse zijde is de voorbije decennia wel degelijk heel hard gewerkt aan professionalisering en automatisering. Dankzij die twee aspecten kunnen we beter samenwerken, ongeacht de sector of de doelgroepen waarvoor we werken. Telkens kunnen we elkaars problematiek toetsen en als er raakvlakken zijn, is de stap tot echte samenwerking snel en gemakkelijk gezet. De professionalisering heeft ervoor gezorgd dat we bewuster en doelgerichter optreden en dat collectievorming niet meer afhangt van de persoonlijke voorkeuren van een bibliothecaris of de gevoeligheden van een sector. Nu draait het vooral rond digitale informatie en rond databanken. We vinden elkaar in consortia om samen dure abonnementen te kopen. De mogelijkheden zijn legio, en vanuit een professionele ingesteldheid leveren we nu kwaliteitsvolle informatiediensten. Ik stel vast dat op een 'hoger niveau' er misschien nog concurrentie speelt, maar op het terrein (de werkvloer) de neiging tot samenwerking heel groot is omdat men elkaar begrijpt.

Klinkt heel fraai, maar er moet ook geld beschikbaar zijn om vormen van samenwerking tot hun recht te laten komen.

(Instemmend gegrinnik rond de tafel)

FS: De Vlaamse Gemeenschap zal terecht aanvoeren dat ze al veel geld gestopt heeft in cultuur en dat Brussel bepaald goed bedeeld is. Dat klopt, maar vergeleken met het buitenland komt cultuur in Vlaanderen – in absolute cijfers, want je betaalt een rekening ook niet in procenten – er natuurlijk nog bekaaid af. Bovendien kampt Brussel met enkele specifieke handicaps. Hoe vaak laait in Vlaanderen de discussie niet op om Brussel los te laten. Dat zou een historische vergissing zijn. De Vlamingen in Brussel zijn aangewezen op steun van hun gemeenschap. We mogen niet uit het oog verliezen dat de Vlaamse instellingen in de hoofdstad op geen enkele manier kunnen terugvallen op subsidies van het provinciale niveau. Financiële hulp is dus alleen te verwachten van de Vlaamse Gemeenschap. En die hulp is terecht, zeker als je kijkt naar de rijke erfgoedcollectie waarover Brussel beschikt en die uiterst belangrijk is voor heel Vlaanderen. Ik denk bijvoorbeeld aan het omvangrijke pakket materiaal rond het Brussels Studentengenootschap 'Geen Taal geen Vrijheid' met documenten over August Vermeylen, Lodewijk de Raet en andere personaliteiten van nationaal belang. Die schatten moet je in stand houden en toegankelijk maken, anders pleeg je 'memoricide'. Daarvoor is geld nodig vanuit Vlaanderen. Dat wordt helaas vaak vergeten.

RR: Ik ben ook voorstander van die nauwere band tussen Vlaanderen en Brussel: beide kunnen niet zonder elkaar. In Brussel wonen meerdere gemeenschappen; dus niet louter

de historisch gewortelde Vlaamse en Franstalige, maar ook andere. Ik geloof absoluut niet in het verhaal van een Brusselse Gemeenschap dat in sommige kringen bon ton dreigt te worden en waarin die gemeenschap zou samenvallen met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Brussel zou dan bevoegd worden voor alle gemeenschapsmateries zoals cultuur en onderwijs die nu ressorteren onder de gemeenschapscommissies. Vanuit dezelfde gedachtegang zou Brussel een eigen bibliotheekdecreet krijgen. Wij zouden dus niet meer vallen onder het Vlaamse decreet. Ik vind dat een ongezonde evolutie en een gevaarlijk denkspoor. De band tussen de Vlaamse Gemeenschap in Brussel en Vlaanderen moet intact blijven, al wil ik wel erkennen dat we misschien moeten zoeken naar mogelijkheden om beter op het terrein samen te werken. Ik geloof niet in het verhaal van een Brusselse bibliotheek omdat de Vlamingen dan, nog maar eens, buitenspel dreigen te staan. We mogen niet vergeten dat de Vlamingen in Brussel een kleine gemeenschap vormen en nooit de macht van het getal kunnen uitspelen.

FS: Het verhaal van één Brusselse Gemeenschap gaat de foute richting uit. Binnen Brussel bestaan veel gemeenschappen die daarom zelfs niet altijd louter linguïstisch te onderscheiden zijn maar waarvan de eigenheid ook via andere kenmerken te omschrijven is, bijvoorbeeld 'de studentengemeenschap' of 'de academische gemeenschap'. Vlaamse en Franstalige gemeenschap zijn evenzeer duidelijk omschreven begrippen. Met de term Brussels 'Gewest' heb ik geen probleem.

Hier ontspint zich een kort, maar boeiend intermezzo, met een snelcursus 'instellingen in Brussel'. De Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) bestaat sinds 1989 en werd opgericht in de zogeheten Brusselwet. Ze is bevoegd voor culturele, onderwijs- en persoonsgebonden aangelegenheden (welzijn en gezondheid) in de hoofdstad. Ze is de opvolger van de in 1971 opgerichte Nederlandse Commissie voor de Cultuur van de Brusselse agglomeratie. In 1995 nam ze eveneens de gemeenschapsbevoegdheden over van de voormalige provincie Brabant. Naast de VGC is er ook nog de Franstalige Gemeenschapscommissie (Cocof). De GGC (of Gezamenlijke Gemeenschapscommissie) is de koepel van de VGC en de Cocof. De gesprekspartners rond de tafel hebben dagelijks te maken met die begrippen, al was het maar omdat bibliotheken een 'gemeenschapsmaterie' zijn.

RR: Kortom, de VGC is hét aanspreekpunt in Brussel voor de Nederlandstalige bibliotheken. Ze is een schakel tussen de ruime Vlaamse Gemeenschap en de Nederlandstaligen in Brussel maar heeft ook eigen bevoegdheden binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

U gaat er dus van uit dat de (grote) Vlaamse Gemeenschap de (kleine) Vlaamse Gemeenschap in Brussel niet mag loslaten.

RR: Zonder meer. Het zou niet alleen een spijtige zaak zijn voor ons, Brusselse Vlamingen, maar ook, of zelfs vooral, voor Vlaanderen. Brussel is de natuurlijke hoofdstad van Vlaanderen. We mogen ook niet vergeten dat dagelijks ongeveer 200.000 pendelaars uit Vlaanderen in de hoofdstad komen werken. Velen vinden hun weg naar onze hoofdstedelijke bibliotheek. Daar komen ze niet alleen tijdens de middagpauze kranten of tijdschriften raadplegen, maar ze maken ook gebruik van onze uitleendiensten. Dat is niet zo verwonderlijk. In hun dorp, of zelfs stad, zijn de plaatselijke bibliotheken meestal gesloten als ze thuis komen. We spreken soms grappend over 'onze spitsuurbibliotheek'. We juichen toe dat we ook voor die mensen een nuttige rol kunnen spelen. Zo zien we ook heel graag dat onze leeszaal een groeiend succes heeft. Niet alleen Nederlandstaligen vinden hun weg naar ons, maar ook anderstaligen die via allerhande initiatieven kennis hebben gemaakt met ons aanbod en er gretig op ingaan. Maar ook wie toevallig passeert en binnenloopt, is welkom. Het ideaal zou zijn dat we een vaste waarde worden als 'verblijfsbibliotheek', waar iemand in alle rust kan lezen en studeren, met uitgebreid studiemateriaal direct binnen handbereik.

Dreigt een zo gretig bezochte bibliotheek niet te bezwijken onder haar eigen succes? Kunt u die toestroom ook logistiek aan?

RR: Dat is inderdaad niet altijd evident, maar we doen ons best om het iedereen naar zijn zin te maken. We stellen vooral vast dat steeds meer studenten de bibliotheek gebruiken om te kunnen werken. In een grootstad als Brussel hebben veel studenten thuis of op kot niet altijd het juiste kader om zich te concentreren. De problematiek van de huisvesting speelt mee in het succes van de bibliotheek.

Geldt die vaststelling ook voor de bibliotheken van de onderwijsinstellingen?

EM: Ja, ongetwijfeld. De vraag naar studieruimte stijgt naarmate de aanpak in het onderwijs verschuift. Vroeger werd veel aandacht besteed aan groepswerk, maar vandaag stellen we vast dat de slinger in de andere richting gaat. Studenten gaan weer meer individueel aan de slag waardoor de vraag naar stille studieruimte stijgt. De bibliotheek is niet langer alleen maar het laboratorium voor de actieve werkvormen tussen de studenten die in groepjes aan een project werken. Nu verloopt het opnieuw individueler en kent de bibliotheek succes als stille studieruimte. Het verbaast ons, omdat het imago van de bibliotheek bij de studenten niet meteen hip is, maar vaak eerder oubollig. De nieuwe generatie studenten denkt daar kennelijk anders over en strijkt massaal neer in de bibliotheek. Het klinkt misschien raar, maar ze vinden enige gezelligheid tussen de rekken. Het is geen kwestie van met elkaar te kletsen, maar een soort groepsgevoel of een lotsverbondenheid. Het grote pluspunt is ongetwijfeld het multifunctionele van de bibliotheek en de zekerheid dat ze er altijd een beroep kunnen doen op professioneel personeel. In onze planning voor de toekomst

houden wij rekening met die verschuiving. We zullen hier en daar plaats wegnemen voor groepswerk of computers en meer ruimte voor stille studie beschikbaar stellen.

Is dat wel een opdracht voor een bibliotheek, die stille studieruimte?

RR: Ik denk het wel. Een bibliotheek is immers een plaats waar veel informatie voorhanden is. Wie die informatie wil raadplegen, zit als vanzelf in de bibliotheek en kan er studeren. Voor schoolbibliotheken liggen de zaken wellicht anders. Ik zie het niet meteen gebeuren dat een onderwijsinstelling permanent een ruimte ter beschikking kan stellen waar leerlingen of studenten, ook buiten de lesuren, kunnen studeren. Het probleem van toezicht en tucht kan een prozaïsche reden zijn om die optie geen kans te geven. Het is niettemin reëel. Studenten zullen ook geen goesting hebben om in een dergelijk klaslokaal of aula te gaan zitten om te studeren. Zij komen naar een bibliotheek.

FS: Die trend herken ik. Ook in het archiefwezen tekent zich een verschuiving af. Het oubollige, elitaire waarbij de wetenschappers in stilte werken en het gros van de bezoekers dat aan stamboomonderzoek doet een beetje scheef bekeken wordt, verdwijnt. Er is absoluut niets mis met stamboomonderzoek. Wie daarvoor langsloopt, is welkom, net als andere mogelijke cliënten. Bovendien scherpt stamboomonderzoek vaak de smaak en we zien geïnteresseerden overstappen naar andere dan louter genealogische opzoekingen. Ze beginnen nadien bijvoorbeeld de geschiedenis van hun gemeente via archiefbronnen te bestuderen. Archieven gaan zo andere functies vervullen: ze worden ook plaatsen van vrijetijdsbesteding en volkscultuur.

Een probleem is de toegankelijkheid van de collecties. Concreet, kan ik via internet mijn bibliotheek- of archiefbezoek voorbereiden?

RR: De toegankelijkheid van de collecties is wel degelijk belangrijk en de rol van het internet kan daarin enkel toenemen. Collega's van kleine bibliotheken hoor ik regelmatig verkondigen dat hun gebruikers daar geen behoefte aan hebben omdat ze maar een kleine collectie hebben en de gebruikers dus tevreden (moeten) zijn met het aanbod. Heel paradoxaal zijn het precies die collega's die pietepeuterig waken over punten en komma's in hun catalogus. Maar hoe groter een instelling, des te crucialer wordt de catalogus en zijn toegankelijkheid.

EM: Voor jongeren wordt de online raadpleging van catalogi een evidentie. Zij zijn opgegroeid met de nieuwe media en beschouwen een computer als een dagelijks gebruiksinstrument; ook voor hun informatie-

> **Frank:** Geïntegreerde catalogi worden de toekomst. De sector zal daar moeten samenwerken om zijn aanbod zo duidelijk mogelijk beschikbaar te stellen en op elkaar af te stemmen. Die markt van geïntegreerde catalogi zal exploderen.

vergaring. Ze kijken digitaal wat waar beschikbaar is en zullen pas dan beslissen om naar de bibliotheek te gaan. Zo sparen ze tijd. We moeten niettemin opletten voor een andere trend. Informatiedienstverlening, een richting waarin bibliotheken onherroepelijk evolueren, heeft een prijs. Alleen geschoold personeel vindt zijn weg in het ruime aanbod. De perceptie dreigt te ontstaan dat alles wat online staat, ook gratis moet zijn. Wie informatie op niveau wil, kan niet zonder gespecialiseerde databanken en de abonnementen zijn duur. De overheid denkt aan de eigen portemonnee en onderschat de kostprijs van die informatiedragers of van de zo gewenste digitalisering.

FS: Bij jongeren stellen we inderdaad vaak vast dat ze niet alleen op zoek zijn naar een boek, maar veel ruimer naar 'informatie', in welke vorm ook. Er is dus een revolutie nodig in het ontsluiten van informatie. Geïntegreerde catalogi worden de toekomst. De sector zal daar moeten samenwerken om zijn aanbod zo duidelijk mogelijk beschikbaar te stellen en op elkaar af te stemmen. Die markt van geïntegreerde catalogi zal exploderen. De Brusselse archiefsector werkt overwegend met Pallas, een geïntegreerd ontsluitings- en beheerssysteem voor verschillende types documenten zoals boeken, manuscripten, archieven en diverse collecties waaronder foto's en persknipsels.

EM: Die evolutie naar geïntegreerde catalogi lijkt me onafwendbaar, maar ze betekent ook dat we gedwongen zullen worden om (nog) meer samen te werken. De bibliotheken zullen ook meer op hun tenen moeten gaan staan om te beantwoorden aan de behoeften van de gebruiker die steeds meer geneigd zal zijn te gaan 'shoppen' voor zijn informatie. Vooral onder impuls van de jongeren die opgroeien in een digitale omgeving, zal de verbruiker meer eisen gaan stellen, of alleszins hogere verwachtingen koesteren. Om daaraan te beantwoorden zullen we meer moeten samenwerken.

RR: Ik wil verwijzen naar het project 'Digileen', de grootste muziekbibliotheek van Europa. Het werd ontwikkeld door de Centrale Discotheek Rotterdam en biedt een deel van de muziekcollectie gratis te leen aan. Dat is een richting waarin bibliotheken kunnen evolueren. Apart kunnen ze de complexiteit van vragen naar informatie niet meer aan. Samenwerken is dus de boodschap en zal de bibliotheken naar een hoger niveau tillen. Ze blijven hun rol spelen in het beheer van fysieke collecties, maar bieden intussen zoveel meer.

FS: De ontsluiting van catalogi krijgt in Brussel een apart karakter door de meertaligheid van de hoofdstad. De ontsluitingssystemen moeten dus ook meertalig worden. Zo kunnen we een nieuw publiek bereiken. Mensen merken plots dat je er bent en zullen geneigd zijn in te gaan op ons aanbod. Ik vind het belangrijk voor Brussel als multiculturele stad. Het is nog toekomstmuziek.

Wie moet het initiatief nemen om tot een dergelijk meertalig ontsluitingssysteem te komen? De overheid? De bibliotheken zelf?

FS: Voorlopig zijn dat meestal wetenschappelijke kringen die experimenteren en uitzoeken hoe die systemen in de verschillende talen zich tot elkaar verhouden en met elkaar kunnen communiceren. De impuls om meertalige systemen te veralgemenen, zal wellicht van onderuit komen, van de gebruikers dus die met hun vragen de beheerders in een meertalige richtig sturen.

EM: Het komt van onderuit en het beantwoordt aan een behoefte.

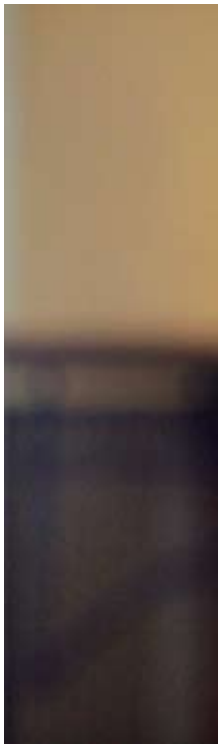

RR: Vroeger hadden we een meertalig systeem, maar alle achterliggende informatie was Nederlandstalig. Ik denk dat het vandaag nuttig is een meertalige catalogus te hebben. Als we die kunnen aanbieden in het Nederlands, het Frans en het Engels, bedienen we bijna 90% van de Brusselse bevolking.

Kan ik niet even gemakkelijk thuis mijn zoekopdracht via Google intikken en op mijn wenken bediend worden?

EM: Zo eenvoudig is het niet, wat niet belet dat alle systemen meer en meer de *look and feel* van Google beginnen te hebben. Jongeren hebben Google in hun vingers en zullen maar meestappen in andere systemen wanneer ze daar een soortgelijke intuïtieve en associatieve aanpak herkennen waarbij ze vlot kunnen doorklikken en 'gevoed' worden met suggesties. Anders haken ze snel af en schieten de systemen hun doel voorbij. De producenten of leveranciers van informatie moeten daarop inspelen. Technisch lijken mij de problemen niet groot.

FS: De informatie van Google is doorgaans te omvangrijk en te diffuus. In onze sector moeten we tot systemen komen die doelgerichter zijn en dieper graven. De informatie moet gefilterd zijn en al meteen in een context worden geplaatst.

Houdt dat in dat het personeel in bibliotheken over extra vaardigheiden moet beschikken om te beantwoorden aan de vragen bij de gebruikers?

EM: De technische vaardigheden van het bibliotheekpersoneel moeten wel degelijk groter zijn om aan de veeleisende gebruiker te voldoen.

FS: Informatieverlening is complexer geworden. De modale gebruiker vindt zijn weg niet meer in de informatiedoolhof en heeft de hulp nodig van professionals. In Brussel, als

multiculturele smeltkroes, is de vraag naar begeleiding en hulp extra groot. We mogen niet blind zijn voor de ongelijkheden in een grootstad. Naast de groep hooggeschoolden die op eigen houtje hun weg wel zullen vinden, is er een belangrijk segment minder fortuinlijke mensen die ook behoefte hebben aan informatie. Extra begeleiding en zelfs vorming zijn dus nodig uit sociaal oogpunt.

RR: Wij zijn ons daarvan heel goed bewust en onze bibliotheek neemt tal van initiatieven om doelgroepen te bereiken. Men kan onze aanpak wat denigrerend afdoen als een druppel op een hete plaat, maar wij geloven in die opdracht. Wij organiseren cursussen voor doelgroepen, zoals de computergeletterdheid voor (jonge) senioren. Of de *Bijt in Brussel-dag* waarbij we cursisten Nederlands uitgebreid laten kennismaken met het Nederlandstalige vrijetijdsaanbod. In samenwerking met het Huis van het Nederlands laten we op die dag de cursisten 'proeven' van heel uiteenlopende activiteiten zoals stadswandelingen, museumrondleidingen of workshops. Dat is maar één voorbeeld uit de vele. We hebben het al vaker gehad over samenwerking, maar onze recente activiteiten verlopen allemaal in samenwerking met verschillende partners. Vroeger organiseerde de bibliotheek eigen activiteiten. Vandaag stellen we vast dat we veel meer mensen bereiken door intensieve samenwerking en dankzij professionele omkadering.

> **Relinde:** De aanwezigheid van een Nederlandstalige schepen biedt extra kansen voor de Nederlandstalige bibliotheken in de gemeenten. De verantwoordelijke schepen kan de bibliotheek uitspelen om zich te profileren. En we zien resultaten op het terrein

Kijkt u voor de financiering dan vooral naar de Vlaamse Gemeenschapscommissie in Brussel?

RR: Ja, maar de middelen van de VGC zijn ook beperkt omdat ze in een dotatiestructuur zitten vanuit Vlaanderen. Anderzijds krijgt de VGC almaar meer opdrachten, maar stijgt de dotatie niet navenant. De VGC neemt bijvoorbeeld de provinciale opdracht over om voor de openbare bibliotheken een netwerk uit te bouwen, maar ze krijgt geen extra middelen. En de openbare bibliotheken in Brussel kunnen daarvoor evenmin terecht bij een provinciebestuur. De gemeenten zijn niet verplicht te investeren in een Nederlandstalige bibliotheek. Het oude bibliotheekdecreet voorzag in een aantal normen. De bibliotheken moeten dus in hun gemeente opkomen voor hun belangen. Dat is vaak heel moeilijk. Ze hebben geen valabele referentiepunten omdat er geen goede Franstalige bibliotheken bestaan. We zien veeleer het omgekeerde gebeuren. Omdat Vlaanderen het bibliotheekwerk serieus ondersteunt, kunnen Nederlandstalige bibliotheken regelmatig hun gemeentebestuur overtuigen ook een inspanning te doen door te wijzen op de substantiële inbreng vanuit Vlaanderen. Bovendien gebeurt het ook dat Franstalige bibliotheken bij hun schepen gaan aankloppen met het argument dat hun Nederlandstalige collega's actief gesteund worden vanuit Vlaanderen.

FS: De archiefsector is anders gestructureerd en heeft (dus) minder te maken met subsidiëring door de VGC. De gemeentelijke archiefdiensten (als die er al zijn) zijn in principe tweetalig en hun werking wordt door de gemeente betaald.

Hoe evolueert de samenwerking tussen de openbare bibliotheken en de door Franstaligen gedomineerde gemeentebesturen? In 16 van de 19 gemeenten van het Brussels Gewest is er een Nederlandstalige openbare bibliotheek. Niet slecht; 84% en dus grootste onderscheiding. Waarom blijven drie gemeenten achter? En scoren gemeenten met een Nederlandstalig scholennetwerk beter?

RR: Niet alle gemeenten hebben een Nederlandstalig scholennetwerk. Vaak hebben we te maken met Nederlands-

talige privéscholen. Gemeenten met een groot eigen scholennetwerk hadden ook een schepen voor Nederlandstalig onderwijs die tegelijk bevoegd was voor bibliotheken. Die waren gemakkelijk benaderbaar. De situatie is momenteel alleen in Sint-Lambrechts-Woluwe zonder enig perspectief. Dat is niet toevallig de gemeente van FDF-voorzitter Olivier Maingain. Het kan er gaan om politieke onwil, maar het houdt tegelijk verband met een algemene desinteresse voor cultuur, want ook de Franstalige gemeentelijke bibliotheek stelt weinig voor. In de andere gemeenten is er een openbare Nederlandstalige bibliotheek, of er zal er op korte termijn een komen. De aanwezigheid van een Nederlandstalige schepen, als uitvloeisel van het Lambermontakkoord van 2001, biedt extra kansen voor de Nederlandstalige bibliotheken in de gemeenten. De verantwoordelijke schepen kan de bibliotheek uitspelen om zich te profileren. En we zien resultaten op het terrein.

Wat mogen we verwachten van het Steunpunt Brusselse Bibliotheken (SBB)?

RR: Het SBB zal zorgen voor de verdere uitbouw van het netwerk. Als alles goed gaat, zullen we in 2010 beschikken over een uitstekende informatieve dienstverlening. Het is de bedoeling dat alle bibliotheken met gelijke kansen vertrekken. Ook in de kleine moeten de gebruikers op dezelfde manier toegang krijgen tot informatie.

Een knelpunt bij de hogescholen en de openbare bibliotheken lijkt me een verruiming van de IBL (Interbibliothecaire Leen). Waar knelt het schoentje?

EM: Voor een goed begrip: de draaischijf voor IBL is de Vrije Universiteit Brussel, maar ook de openbare bibliotheken beginnen actief mee te spelen. Aanvankelijk kwamen er maar sporadisch aanvragen van de openbare bibliotheken via Antilope en Impala, de IBL-kanalen die ontstaan zijn binnen de academische wereld. Zij vormen de ruggengraat van het onvolprezen platform waarbij de VUB de documenten dispatcht. De aard van het IBL-verkeer is de jongste jaren ook veranderd. Vroeger werden vooral tijdschriftartikels uit onze databank opgevraagd, maar vandaag gaat de slinger weer meer in de richting van boeken. Veel instellingen rekenen daarvoor maar een beperkt forfait (3 tot 4 euro) aan, in tegenstelling tot in Nederland waar je snel 30 tot 40 euro moet neertellen. Soms is de service zelfs gratis. Anderzijds wil ik erop wijzen dat IBL ook onder vuur komt te liggen bij de organisaties die de reprorechten behartigen. Wij mogen geen commerciële instelling zijn en we mogen geen kopieën van werken 'verkopen' waarop een copyright rust. We zitten in een schemerzone, maar we proberen zo correct mogelijk te werken, vanuit de overtuiging dat we ons inzetten voor onderwijs en onderzoek.
De eerdere verwachting dat het IBL-verkeer zou slinken door de opkomst van databanken, wordt volledig tegengesproken. IBL neemt toe, zij het dat we andere doelgroepen bereiken én dat andere documenten worden aangevraagd. IBL krijgt een nieuwe impuls omdat de collecties veel meer digitaal zijn en naast tekst ook foto's of andere informatie bevatten. Zo groeit de vraag naar wat al digitaal beschikbaar is op het net, maar door de integratie van catalogi, komt men tot een diepere ontsluiting. Een onderzoeker die een beetje vertrouwd is met de systemen, ontdekt extra informatie en wil die ook hebben. IBL leidt de geïnteresseerden veel vlotter naar een groter aanbod van informatie. Digitalisering brengt veel meer bij de gebruiker, zowel direct als indirect. Zo krijgen bibliotheken een extra reden van bestaan.

De avond begint te vallen over Brussel als de bandrecorder stopt. Terwijl het Literair Salon de stille getuige was van een hoogstaand, hoofs gesprek over troeven, uitdagingen, ambities, teleurstellingen over onvoldoende steun, begrip of middelen, ging de hoofdstad buiten haar dagelijkse gang, met regelmatig sirenes die haastig hun weg banen. En dan valt plots het woord Mundaneum, als voorzichtige poging tot synthese en duiding van het werk binnen de sector van bibliotheken, archieven en documentatiecentra. Er wordt even gedold met die utopische droom van de Brusselse advocaat en bibliofiel Paul Otlet die met zielsgenoot Henri La Fontaine begin vorige eeuw het Instituut voor Bibliografie 'voor alle landen en alle tijden' oprichtte. Het bleef bij een droom. La Fontaine kreeg in 1913 wel de Nobelprijs voor de Vrede, en Otlet schakelde zelfs Le Corbusier in voor zijn utopie van een Wereldbibliotheek. De Brusselse bibliotheken, archieven en documentatiecentra proberen, als Nederlandstalige instellingen, met kennis en gedrevenheid, een multiculturele microkosmos te bereiken. Geen utopie; al ziet de buitenwereld het vaak anders.

Over ordonnanties en het Erfgoeddecreet

Uit het artikel van Mariet Calsius over de archiefsector onthoud ik dat er 'een voorstel van ordonnantie' is geweest; dat de rol van het archief van het Vlaams parlement 'belangrijk' is; ook nog dat het Erfgoeddecreet nieuwe kansen biedt. Kunt u, mijnheer Scheelings, daar enige toelichting bij geven?

FS: Het oorspronkelijke voorstel tot ordonnantie voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest was een blauwdruk van de Waalse ordonnantie, maar de twee gewesten zijn natuurlijk toch erg verschillend. Dus is het voorstel verwezen naar commissies, die aanpassingen bespreken Het voorstel zal alleen de publiekrechtelijke archieven betreffen, de archieven van openbare overheden dus. Vlaanderen heeft ook nog geen eigen archiefdecreet voor openbare archieven. Het beheer van die archieven wordt nog altijd geregeld door de Archiefwet van 1955 en het Rijksarchief is dus wettelijk bevoegd. Maar het kreeg van Vlaanderen geen expliciet mandaat en dat is ongezond, in zekere zin zelfs ondankbaar. Nieuwe reglementeringen op gewestelijk of gemeenschapsniveau zouden structuren en verantwoordelijkheden duidelijker moeten vastleggen. Het uitblijven van een specifieke ordonnantie of decreet belet niet dat speciaal

voor de Vlamingen in de hoofdstad het Archief en Museum voor het Vlaams Leven te Brussel (AMVB) heel wat werk levert en verantwoordelijkheid opneemt. Belangrijke documenten voor en van privaatrechtelijke Brusselse instellingen of personen worden er bewaard en ontsloten. Daarom wordt het AMVB gesubsidieerd, ondanks dat het een privé-initiatief is. Instellingen deponeren graag bij het AMVB, want als ze zelf hun documenten willen bewaren moeten ze eigenlijk een archivaris in dienst nemen om het materiaal op een degelijke manier te beheren. Bij de Franstaligen is er geen tegenhanger voor het AMVB.

Het Erfgoeddecreet van mei 2008 is belangrijk voor de archiefsector, niet alleen omdat het de culturele erfgoedfunctie van de sector erkent, maar ook omdat het perspectieven opent op nieuwe subsidiekanalen voor diegenen die professioneel werken en initiatieven willen nemen. Hoe die precies zullen worden toegekend, moeten we afwachten. De instellingen moeten alleszins een kwaliteitslabel verwerven om aanspraak te maken op subsidiëring. Veel archieven staan een beetje huiverig tegenover die evolutie omdat ze niet graag louter in een culturele hoek willen belanden. Hun werkveld is breder. Zo verwachten de archiefdienst van het Vlaams Parlement en de documentbeheerders van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap een enorme instroom van digitale archieven. Het gaat om relatief jonge instellingen en het bewaren van een overzicht van hun werkzaamheden staat gelijk met het vastleggen van het geheugen van institutioneel Vlaanderen. Het Vlaams Parlement hecht daaraan, ook al omdat het een voortrekkersrol wil spelen. Voor zo een archiefdienst is de band met de administraties bijzonder belangrijk. De dienst adviseert over de dynamische archieven die op de administraties gevormd worden, en doet dus veel meer dan het bewaren van de archieven met louter culturele waarde die we statisch noemen. Het komt erop aan de archieven in hun dynamische fase op een efficiënte manier te organiseren, maar uiteindelijk ook digitaal over te dragen en ter beschikking te stellen. Daarvoor is een goede organisatie en zijn geautomatiseerde systemen nodig. Die beheerssystemen zijn erg duur en met afschrijvingstermijnen van drie tot vijf jaar voor de besturingssoftware zijn ze weinig rendabel voor kleinere instellingen. In Brussel hebben veel Nederlandstalige instellingen door hun beperkte omvang het moeilijk om de automatiseringstrend te volgen. De snelle evolutie in de ICT is echter een uitdaging waar niet alleen de Brusselse archieven, bibliotheken of documentatiecentra mee te maken hebben. Het kleinschalige Vlaanderen zal heel wat moeite hebben om antwoorden te formuleren op deze uitdaging. Samenwerken blijft dus noodzakelijk.

ebsco.com

Om dit mogelijk te maken, heeft hij uw hulp nodig.

Als informatiespecialist doet u meer dan mensen in contact brengen met publicaties. U helpt hen de inspiratie te vinden die zij nodig hebben om doorbraken te realiseren. Om de nieuwste gadgets uit te vinden. Misschien zelfs om een wereldwijd probleem op te lossen.

Als 's werelds toonaangevende aanbieder van informatiediensten kan EBSCO u hierbij helpen. Wij doen dit door u toegang te bieden tot content van meer dan 79.000 uitgevers en door u te ondersteunen met een team van getrainde professionals. Daarnaast besparen onze informatiebeheerssystemen u veel tijd, waardoor u zich kunt richten op uw eindgebruikers.

Wie weet tenslotte waar het volgende genie uw hulp voor nodig zal hebben?

Neem vandaag contact met ons op!
mailnl@ebsco.com
tel: +31 297 386 386

EBSCO
information to inspiration

Kwaliteitsinformatie • Beheer van bronnen • Toegang • Integratie • Consultatie